

תגובות והערות

על המניין לבריאת העולם ועל ימי הבית השני

בס"ד. לכבוד חברי מערכת המעין שליט"א:
קראתי בגליון טבת תשע"ג (204) את מאמרו של הר"ר שי ואלטר שליט"א (המנין לבריאת העולם והתחלת השימוש בו, עמ' 5 ואילך), ואבקש רשות להעיר:
א. לפי דברי הרמב"ן (בפירושו לתורה שמות י"ב מ') צריכים להוסיף לחשבון שלושים שנה, ואנו היום בשנת ה' 6תת"ג.
ב. בנוגע למשך שנות בית שני כתב ר' ארי' קימלמן שליט"א שהחשבון של ההיסטוריונים מבוסס על טעות בחישוב לאיזה ליקוי חמה מנו.
דיברתי פעם עם אחד הארכיאולוגים שחפרו בעיר העתיקה בירושלם, וסיפר לי שהממצאים מהתקופה הפרסית, שנמשכה לדעתם כמאתיים שנה, דלים מאוד. ואמרת לי שזה סיוע לדברי חז"ל שהתקופה הפרסית בא"י נמשכה רק ק"ל שנים.
בתודה ובברכה

צעיר הלויים

אביגדר נבנצל

* * *

עוד בעניין יוזמת הרב קוק להקמת העיר תל-אביב

למערכת 'המעין' שלום.
בגליון טבת תשע"ג של 'המעין' (204 [נג, ב]) עמ' 68 ואילך נתפרסם מאמרי "אור וצל וים הקיפוח - הארות בענין מאבקו של מרן הראי"ה קוק זצוק"ל לתיקון צביון של חגיגות הפורים בתל אביב וביישוב החדש". בעמ' 70 ואילך תיארת את הקשרים המיוחדים שנקמו בין פרנסי העיר תל אביב ותושביה לבין מרן הרב זצ"ל, ובתוך הדברים בעמ' 71 כתבתי שהרב היה זה שהמריץ את דיזנגוף להקים את העיר (עיי"ש הע' 10). לאחרונה מצאתי שהמסורת שהרב קוק היה הַיָּזָם להקמת העיר העברית הראשונה אינה שמועה בעלמא, ויסודה בדברים שאמר בפירוש מאיר דיזנגוף עצמו בראיון שנערך עימו טרם פטירתו, ונתפרסם בעיתון 'המאור', גליון א-ג תרצ"ו (מובא בספר חיי הראי"ה עמ' קצה בהערות השוליים).

ש אול בר אילן

* * *

כמה הערות בעניין הלוח העברי והתקופות

לעורך שלו.

קראתי את דבריו החשובים של הרב יעקב אריאל שליט"א בגיליון 'המעין' הקודם (גל' 204, טבת תשע"ג [נג, ב]) על הסתייעות ההלכה במחקרים מדעיים. בעמ' 90 הביא הרב אריאל את הלוח העברי כדוגמא לנושא שבו ההגדרות ההלכתיות אינן מבוססות תמיד על מציאות אובייקטיבית. הרשני להעיר על כמה נקודות מתוך דבריו המתייחסים ללוח השנה:

א. הלוח העברי מבוסס על חשבון התקופות של רב אדא, אך חשבון זה אינו זהה כלל ללוח הגרגוריאני; אין קשר בין הלוח הגרגוריאני לבין הלוח העברי.

ב. רק שני נושאים בהלכה מתייחסים לתקופה של שמואל (הלוח היוליאני): חישוב התאריך לקביעת זמנה של ברכת החמה בכל 28 שנים, וחישוב התאריך בו שואלים על הגשמים בגולה (שישים יום לתקופה) [וכן המנהג הקדום שלא לשתות מים בשעת התקופה].

ג. בכללים לעיבור השנה (גו"ח אדו"ט) אין שום התייחסות לחשבון התקופות; אמנם הכלל התלמודי של "שיתסר בניסן", לפיו יש לעבר את השנה כאשר תקופת טבת נמשכת אחרי שישה עשר בניסן, אכן תואם לחשבון התקופות של רב אדא, ופירוש הדבר שיום תקופת ניסן לרב אדא לא יחול לעולם (בלוחנו הקבוע) אחרי שישה עשר בניסן. מעניין לציין שבשנה זו בה אנו עומדים (שנת תשע"ג) חל שישה עשר בניסן ממש על הגבול שבין תקופת טבת לתקופת ניסן (בחשבון התקופות של רב אדא), וזה מוצא את ביטוי בכך שבשנה זו (שהיא השנה ה-16 במחזור) חל פסח בראשית האביב - מוקדם יותר מאשר בכל שנה אחרת במחזור.

רחמים שר שלום

***

על ההשמטה ב'העמק דבר' בעניין 'לאיש חסידך'

ב'המעין' ניסן תשע"ב (גל' 201 [נג, ג]) עמ' 94-95 סיפר ש"ב ר' אברהם מאיר גלאנצר הי"ו על תמיהה שהיתה לו בדברי הנצי"ב בפירושו 'העמק דבר' (דברים לג, ח), שם פירש הנצי"ב את תיבת 'חסידך' כאילו היא בלשון רבים, בעוד שהיא לשון יחיד. הוא סיפר כי כאשר שאל על כך בטלפון את הגאון ר' צבי שפירא זצ"ל הוא הופתע מאוד, וסיפר בהתרגשות שכעת הבין פשרה של פתקה שהייתה מונחת בין תיקוני הנצי"ב לספרו שבה נכתב שיש להשמיט קטע מסוים כי במקרא הוא לשון יחיד ולא רבים (עיי"ש בהרחבה). שיחה זו התקיימה מביתי, ואף לאחר מכן בהזדמנות נוספת חזר הגר"צ זצ"ל עצמו וסיפר לי את העובדה בהתפעלות, בדיוק כפי שהובא במאמר.

ב'המעין' תמוז תשע"ב (גל' 202 [נג, ד]) עמ' 50 ואילך ניצל ר' שמריה גרשוני את ההזדמנות שנפתחה בפניו, וביקר קשות את עורכי המהדורה החדשה של העמק דבר על 'רשלנותם' בהשמטת הפירוש; הוא האריך לדחוק שאכן 'חסידך' זה הוא בלשון רבים,

וגילה 'חטא' נוסף שעשו במהדורתם: הם שהשמיטו מהפירוש דברים שהובאו בו בשם מי שהקדיח תבשילו לאחר מכן.

ב'המעין' תשרי תשע"ג [גל' 203 [נג, א]] עמ' 103 נדפס מכתבו של הרב דוב שפירא שליט"א מעורכי המהדורה החדשה של 'העמק דבר', בו הוא מעיר לר"ש גרשוני על רשלנותו בכך שלא הרים טלפון אליו כדי לשמוע 'שלא להאמין לכל המעשה, שהסיפור על פתק שנמצא להד"מ', ומציין שאם היה מתקשר 'אולי היה שומע שהנצי"ב עצמו העביר קו על שורות אלו למוחקן'. הוא הוסיף שכבר העירו לרב קופרמן (עורך מהדורה חדשה אחרת של 'העמק דבר', עיי"ש) על כך שהוא העניק 'מחמאה' לא־מוצדקת למהדורתם בפתיחת מהדורתו - מפני 'כי לא הוספנו ולא גרענו ולא שינינו שום דבר אפילו באות אחת מלשון המחבר זצ"ל אשר הכין להדפיס במהדורה שניה'.

צר לי מאוד שנקלענו שלא מרצוננו לסכסוך מו"לים של המהדורות החדשות של פירוש 'העמק דבר'. לא זו הייתה כוונתנו, וחבל מאוד שכתוצאה מכך התפרסם מה שמן הראוי היה להצניע. סבורני שכל בר דעת מבין שאין זה כבודו של הנצי"ב שיובאו בספרו דברי מי שספק שנה - אך ודאי פירש ובו ולעג לכל הקדוש לנו; הר"ד שפירא מעיד, ואני מאמין לו, שהנצי"ב עצמו השמיט את הדברים, ובוודאי מטעם זה.

באתי רק לחזור ולהעיד לגופם של דברים, ששיחת הטלפון של רא"מ גלאנצר הי"ו עם הגר"צ שפירא זצ"ל אכן התקיימה, ולדבריו של הרב שפירא זצ"ל הייתה אכן פתקה שלא ידע להיכן לשייד אותה, והבין את פשרה רק לאור שיחת הטלפון שקיבל מש"ב הנ"ל. כמדומני שאין בעובדה שעורכי המהדורה החדשה מעידים 'כי לא שינינו שום דבר אפילו באות אחת מלשון המחבר זצ"ל' כדי להכחיש את מציאות הפתקה הנ"ל, ששמענו עליה בפירוש מפי הגר"צ שפירא זצ"ל; ודברי הגר"ד שליט"א 'לא ראינו' אינם ראיה כידוע. יתכן שהנצי"ב בעצמו מחק את הקטע בספרו, אך לפני או אחרי מחיקת הקטע כתב גם פתקה שחשוב להשמיט קטע זה, ופתקה זו הייתה מונחת בין כתבי התיקונים שהיו בפני הגר"צ, ולא ידע פשרה; לבו נקפו שלא הצליח להשלים מלאכתו בתיקון כל הספר, וכתוצאה משאלת ש"ב הנ"ל הגיע למסקנה שהמכוון בפתקה ההיא הוא לקטע זה. לדברי ר"ד שפירא אכן נמחק קטע זה בלא הסבר [שלא כבפרק ז, ג, שם נימק הנצי"ב את מחיקתו], ולכן לא הצליח הגר"צ זצ"ל לזהות שקטע זה הוא נושא הפתקה, ואורו עיניו שכבר זכה הנצי"ב בעצמו לתקנו, ויזכה הוא להדיר את הספר כשהוא מתוקן בשלימות כרצון הנצי"ב זצ"ל.

חבל שה'רשלנות' של אי הרמת טלפון שייחס ר"ד שפירא לר"ש גרשוני, חזרה גם אצלו, שהטיח בנו דברים בלא להרים טלפון; והרי עד אחד נאמן בכגון דא - ואף עד מפי עד הגר"צ זצ"ל, וכל שכן שני עדים שהייתה פתקה. אין כאן שום פגיעה בנצי"ב או ב'העמק דבר' במהדורתו החדשה, אלא רק הסבר אמיתי לסיבת חזרת הנצי"ב מקטע שהדפיס וציוה בכת"ק למוחקו, ולא כתב טעמו בעותק התיקונים לספרו; כעת מתברר ע"י פתקה זו שהנצי"ב מחקו כיון ש'חסידי' הוא לשון יחיד ולא לשון רבים בהשמטת יו"ד הריבוי, כפי שכתב הר"ש גרשוני. לפי זה ברור שמה שפרסם ש"ב ר' אברהם מאיר גלנצר הוא מידע חשוב להבנת דברי הנצי"ב, מלבד ה'מופת' המרגש של תזמון הגעת הידיעה למו"ל בדיוק בשעת חתימת המהדורה החדשה.

יצחק ישעי' ווייס